

Борисов І. В.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ДО НОВАЦІЙ В СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Тези присвячені проблемі вдосконалення механізму правового регулювання діяльності фермерських господарств, які залежно від форми можуть створюватися і функціонувати як юридична особа або у формі фізичної особи-підприємця. Альтернативність підходу до вибору форми фермерського господарства спрощує процедуру його створення і оформлення установчих документів. В свою чергу це призвело до необхідності закріплення на рівні закону, зокрема Кодексу України з процедур банкрутства, особливостей банкрутства фермерських господарств. Звертається увага на зміну такої умови заснування фермерського господарства як призначення землі.

Ключові слова: фермерське господарство, форма фермерського господарства, сімейне фермерське господарство, договір (декларація) про створення фермерського господарства, банкрутство фермерського господарства.

The theses are devoted to the problem of improving the mechanism of legal regulation of farm activities, which depending on the form can be created and function as a legal entity or in the form of an individual entrepreneur. An alternative approach to choosing a form of farming simplifies the procedure for its creation and registration of constituent documents. In turn, this has led to the need for consolidation at the level of law, in particular the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, the features of bankruptcy of farms. Attention is paid to changing such a condition of establishing a farm as a land assignment.

Keywords: farming, form of farming, family farming, contract (declaration) on the establishment of a farm, bankruptcy of the farm.

Від стабільного й максимально ефективного функціонування господарюючих суб'єктів в аграрному секторі залежить розвиток національної економіки України в цілому. У зв'язку з цим на законо-

давчому рівні спостерігається удосконалення механізму правового регулювання діяльності господарюючих суб'єктів в цій сфері, зокрема і фермерських господарств, формуються нові підходи до їх видів, організаційної структури, моделі управління, державної допомоги тощо.

Зупинимось лише на окремих змінах, що відбулися в законодавстві про фермерське господарство. Відомо, що відносини, пов'язані із створенням, діяльністю та припиненням діяльності цих господарств, регулюються на сьогодні Конституцією України, Земельним кодексом України, Законом України «Про фермерське господарство» (далі – Закон) [1] та іншими нормативно-правовими актами України.

Відповідно до Закону фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства.

Право на створення фермерського господарства має кожний дієздатний громадянин України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство.

Залежно від кількості засновників фермерське господарство може бути створене одним громадянином або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї. Членами цього господарства можуть бути подружжя, їх батьки, діти, які досягли 14-річного віку, інші члени сім'ї, родичі, які об'єдналися для спільного ведення фермерського господарства, визнають і дотримуються положень установчого документа фермерського господарства. Однак, ними не можуть бути особи, які працюють у господарстві за трудовим договором (контрактом).

Залежно від форми фермерське господарство може створюватися і функціонувати як юридична особа або без статусу юридичної особи.

Без статусу юридичної особи фермерське господарство організовується на основі діяльності фізичної особи-підприємця самостійно

на підставі декларації про створення такого господарства або спільно з членами її сім'ї на підставі договору про створення такого господарства. Зазначені декларація і договір укладаються у письмовій формі, а договір підлягає ще й нотаріальному посвідченню за місцем розташування майна та земельних ділянок фермерського господарства.

Фермерське господарство може набути статус сімейного за умови використання праці членів господарства, якими є виключно фізична особа-підприємець та члени її сім'ї відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України (далі – СК України). Згідно останньої сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства, тобто сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Головою сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи (далі – голова) є член сім'ї, визначений договором (декларацією) про створення сімейного фермерського господарства, який реєструється як фізична особа-підприємець або реєструє зміни до відомостей про фізичну особу-підприємця в порядку, встановленому законом.

Від імені сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи має право виступати голова цього господарства або уповноважений ним один із членів господарства.

Якщо фермерське господарство створюється і функціонує як юридична особа, воно може при наявності певних умов отримати статус фермерського сімейного господарства, а саме за умови, коли в його підприємницькій діяльності використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї відповідно до статті 3 СК України.

Фермерське господарство підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, за умови набуття громадянином України або кількома громадянами України, які виявили бажання створити фермерське господарство, права власності або користування земельною ділянкою.

Фермерське господарство діє на основі установчого документа (для юридичної особи – Статуту, для господарства без статусу юридичної особи – договору (декларації) про створення фермерського господарства). В установчому документі зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать законодавству України.

Реалізація державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств здійснюється державною бюджетною установою – Українським державним фондом підтримки фермерських господарств, а Кабінет Міністрів України щорічно в проекті Державного бюджету України передбачає кошти на підтримку фермерських господарств. В свою чергу органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в проектах місцевих бюджетів щорічно передбачають кошти на підтримку фермерських господарств. Фермерським господарствам зі статусом сімейних надається додаткова державна підтримка у порядку, передбаченому Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» [2], в тому числі на сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Слід відмітити, що з 21.10.2019 р. набрав чинності Кодекс України з процедур банкрутства (далі – Кодекс) [3], статтю 95 якого враховані особливості банкрутства фермерського господарства. Аналіз положень вказаної статті, а також положень ст. 113 Кодексу свідчить, що законодавець враховує можливість існування фермерських господарств і зі статусом юридичної особи, і без такого статусу, оскільки провадження у справах про неплатоспроможність боржника – фізичної особи-підприємця здійснюється в порядку, визначеному цим Кодексом для юридичних осіб, з урахуванням особливостей, встановлених щодо відновлення платоспроможності фізичної особи.

Підставою для визнання фермерського господарства банкрутом є його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт

вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та/або виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів тощо.

Заява голови фермерського господарства про відкриття провадження у справі про банкрутство подається до господарського суду за наявності письмової згоди всіх членів фермерського господарства. До заяви додаються документи, що містять відомості про: склад і вартість майна фермерського господарства; склад і вартість майна, що належить членам фермерського господарства на праві власності; розмір доходів, які можуть бути одержані фермерським господарством після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт.

Головою може бути подано до суду план відновлення платоспроможності господарства. Якщо здійснення заходів, передбачених планом відновлення платоспроможності господарства (далі – план), дасть змогу останньому погасити вимоги кредитора, судом на підставі ухвали вводиться процедура розпорядження майном господарства на строк закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації вирощеної (виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції, але не більше ніж 15 місяців.

Значена процедура може бути достроково припинена судом за заявою розпорядника майна чи будь-кого із кредиторів у разі: невиконання заходів, передбачених планом; наявності інших обставин, які свідчать про неможливість відновлення платоспроможності господарства.

Після дострокового припинення процедури розпорядження майном господарства суд визнає фермерське господарство банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру. До складу ліквідаційної маси господарства включаються нерухоме майно, яке перебуває у спільній власності членів господарства та інше майно, набуте для господарства на загальні кошти його членів, а також право оренди земельної ділянки та інші майнові права, які належать господарству і мають грошову оцінку.

Нерухоме майно, а також майнові права щодо нерухомого майна, які включаються до складу ліквідаційної маси господарства, можуть бути продані лише на аукціоні, обов'язковими умовами якого є

збереження цільового призначення сільськогосподарських об'єктів, що продаються. Земельна ділянка, надана господарству в тимчасове користування, у тому числі на умовах оренди, використовується відповідно до законодавства.

З дня прийняття постанови про визнання господарства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури діяльність господарства припиняється.

Господарський суд надсилає копію постанови про визнання фермерського господарства банкрутом до органу, який здійснив державну реєстрацію фермерського господарства, та до органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням фермерського господарства.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що на сьогодні, *по-перше*, змінилася така умова заснування фермерського господарства як призначення землі, оскільки господарство може створюватися не тільки на земельних ділянках, наданих громадянам виключно для ведення фермерського господарства, а й на земельних ділянках, наданих останнім у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, хоча на практиці це приводить до непорозуміння, зокрема чи достатньо для створення цієї структури мати права на землю будь-якої з зазначених категорій; *по-друге*, принцип альтернативності вибору форми функціонування фермерського господарства: останні можуть функціонувати не лише у формі юридичної особи, а й у формі фізичної особи-підприємця, що призводить до спрощення процедури створення господарства, включаючи і оформлення установчих документів; *по-третьє*, поява фермерського сімейного господарства; *по-четверте*, визнання на рівні закону особливостей банкрутства фермерського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45. Ст. 363 (із змінами).
2. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527 (із змінами).

3. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74 (із змінами).

REFERENCES

1. Pro fermerske gospodarstvo: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 973-IV. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, art. 363 (iz zminamy).

2. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho gospodarstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 r. № 1877-IV. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49, art. 527 (iz zminamy).

3. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva: Zakon Ukrainy vid 18.10.2018 r. № 2597-VIII. (2019). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 19, art. 74 (iz zminamy).